

2020-08-17
Reviderad efter KS 2020-08-24

Hållbarhetsstrateg
Gun Lindberg
gun.lindberg@vastervik.se

Kommunstyrelsen

Förslag till yttrande över remiss av "Stärkt lokalt åtgärdsarbete - att nå målet Ingen övergödning" (SOU 2020:10)

M2020/00554/Nm

Ärendet

Västerviks kommun har fått inbjudan att lämna synpunkter på Miljödepartementets remiss om den statliga utredningen angående lokalt åtgärdsarbete mot övergödning. Remissvaren ska ha kommit in till Regeringskansliet/Miljödepartementet senast den 31 augusti 2020. Svaren lämnas i Wordformat per e-post till m.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till m.naturmiljoenheten@regeringskansliet.se. Ange diarienummer M2020/00554/Nm och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet. Remissinstansens namn ska även anges i dokumentnamnet. Ärendet har överlämnats till Enheten för samhällsbyggnad för handläggning och yttrande till KS.

Bakgrund

Utredningen om minskad övergödning genom stärkt lokalt åtgärdsarbete har lämnat sitt betänkande Stärkt lokalt åtgärdsarbete – att nå målet Ingen övergödning till regeringen. Utredningens uppdrag har varit att föreslå hur övergödningen av kustvatten, sjöar och vattendrag effektivt kan minska genom stärkt lokalt åtgärdsarbete. Detta innefattar att analysera drivkrafter bakom det lokala åtgärdsarbetet, vilka styrmedel som bidrar till att stärka åtgärdsarbetet och hur arbetet kan finansieras. Utredningen har även haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för återföring av näringsämnen från kustvatten och sjöar i syfte att minska övergödningen. Därtill har utredningen haft i uppdrag att lämna förslag på etapp-mål som kan bidra till att vi når miljökvalitetsmålet Ingen övergödning samt vissa delmål i Agenda 2030 nås.

Några förslag som berör kommunernas verksamhet är:

- Ta fram Lokala åtgärdsplaner för minskad övergödning i berörda avrinningsområden
- Ökning av åtgärdstakten för bristfälliga enskilda avlopp i särskilt känsliga områden
- Våtmarker som anläggs i syfte att minska övergödning undantas från strandskydd
- Fortsatt stöd till Vattensamordningsfunktion på kommunal (och regional nivå)
- Områden där man har eller planerar odling av blå fånggrödor (exempelvis mus-selodling) ska anges i kommunens översiktsplan

Utredningens sammanfattning redovisas som bilaga 1. Hela utredningen finns tillgänglig på regeringens hemsida. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/02/sou-202010/>

Erfarenheter från lokalt åtgärdsarbete mot övergödning i Västerviks kommun

Västerviks kommuns erfarenheter med lokalt åtgärdsarbete mot övergödning redovisades under hösten 2019 direkt till den pågående Övergödningsutredningen genom att utredningens särskilde utredare gjorde studiebesök och träffade kommunala tjänstpersoner och lantbrukare på plats. Dessutom sammanställdes en rapport som sammanfattar de viktigaste erfarenheterna från de åtgärder som genomförts. Den finns tillgänglig på kommunens hemsida <https://www.vastervik.se/globalassets/trafik-och-infrastruktur/hallbar-utveckling/lokalt-atgardsarbete-mot-overgodning-i-vasterviks-kommun20191014.pdf>

I Västerviks kommun är jordbruket en stor källa till näringsläckage till kustvattnet, samtidigt är jordbruket viktigt för den lokala livsmedelsproduktionen. Kommunens åtgärdsarbete i samverkan med lantbruket har visat att det går att minska näringsbelastningen till havet och samtidigt få en bättre jordbruksproduktion och avkastning. Kväve och i synnerhet fosfor är viktiga naturresurser och det går att minimera förlusterna. Kväve och fosfor gör bättre nytta på åkern där de kan tas upp av växterna. Ojämna flöden och dålig markstruktur leder till erosion och översvämning vilket innebär minskad jordbruksproduktion. Det handlar om att använda ny teknik, nytt tänkande och gamla erfarenheter i åtgärdsarbetet. Det är betydligt lättare och mer kostnadseffektivt att fånga näringen genom åtgärder på land än i havet. Åtgärder ska göras på rätt ställe och på rätt sätt.

Västerviksmodellen:

1. Behåll näringen på fältet genom effektivt växtnäringsutnyttjande, förbättrad markstruktur, minskad erosion, minskad markpackning, öka markbiologin, öka bördigheten i marken.
2. Stoppa näringen innan den når havet (tvåstegsdiken, fosfordammar och dagvattendammar)
3. Fånga upp och recirkulera den näring som finns i hav, sjöar och dammar

Framgångsfaktorer:

- Agera lokalt för att skapa engagemang hos boende och näringsidkare
- Ha en bredd i åtgärdsarbetet inkludera biotopvård, fiske och kulturmiljöfrågor
- Sträva efter bred intern samverkan mellan kommunens olika enheter, bolag och tjänstepersoner - med ansvar för rådgivning, tillsyn, VA- och utvecklingsfrågor
- Öka förståelsen för vattendraget och växtproduktionen genom att öka berördas kunskaper.
- Ta fram ett åtgärdsprogram med utgångspunkt från modellerad belastning och åtgärdsbeting för vattendraget i dialog med markägare/lantbrukare
- Förenkla så mycket som möjligt med tydliga mål, fastna inte i byråkratin
- Gör SWOT-analys på fält/vattendragsnivå tillsammans med markägare, näringsidkare m.fl. som är berörda eller inblandade.

- Sätt gemensamma mål som genererar "Win-Win-koncept", som både minskar övergödning och ökar skörden. Genom att minska näringsförlusterna från fält kommer mer näring grödan tillgodo.
- Se till att skapa ekosystemtjänster som gynnar produktionen - antalet daggmaskar i jorden ökar då strukturen i jorden blir bättre, och skadegörarnas naturliga fiender trivs i buffertzonerna till tvåstegsdiken.
- Minska näringsförlusterna genom att ge grödorna bra förutsättningar att ta upp den näring som finns i markprofilen.
- Minska risken för översvämningar genom bra dränering och markstrukturskapande åtgärder som t.ex. dränering, strukturkalkning och kalkfilterdiken.
- Minska erosionen genom att skapa gröda ridåer mot vattendragen genom bra etablerade grödor och ett växttäck som stoppar upp vattnet vid höga flöden. Skapa bra infiltration för att minska ytavrinningen av vatten.
- Minska underhållet av vattendraget genom billiga lösningar som varar länge. Sträva efter så naturliga vattendrag som möjligt med översvämningszoner som "buffrar" vid höga flöden, t.ex. tvåstegsdiken.

Synpunkter på utredningen

Västerviks kommun anser att det är mycket positivt att frågan om lokalt åtgärdsarbete mot övergödning har aktualiserats på nationell nivå och kommunen ställer sig till stora delar bakom utredningens förslag. Många av förslagen ligger helt i linje med vårt pågående arbete. Västerviks kommun har under många år bedrivit ett aktivt arbete för att med lokala åtgärder minska övergödningen. Kommunal avlopps- och dagvattenrening samt tillsyn av enskilda avlopp har sedan länge haft hög prioritet. För åtgärder inom jordbruket som är den största källan till näringsläckage handlar det om att ge rådgivning till enskilda lantbrukare och att se till att nationella stöd kanaliseras till genomförande av konkreta åtgärder i områden med hög näringsbelastning.

Tema Vatten är ett sektorsövergripande organ för vattenfrågor i Västerviks kommun och kopplar samman kommunens olika "roller" (myndighet, utveckling, vattenrening, etc.) och omfattar förtroendevalda i presidierna i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadskontoret samt styrelsen för det kommunala bolaget Västervik Energi & Miljö AB tillsammans med avdelningschefer och projektledare för kommunala vattenprojekt. Främst är det frågor knutna till målet "Minskad Övergödning" som behandlas.

Åtgärdsplaner

Bra förslag med lokala åtgärdsprogram som fokuserar på lokala förutsättningar och lokal förankring av åtgärderna. År 2017 antogs en Lokal Åtgärdsplan för minskad övergödning i kustvattnet i Västerviks kommun. Åtgärdsplanen beskriver vad som krävs för att uppfylla det lokala betinget av det åtagandet enligt Helcom - Baltic Sea Action Plan.

Samordningsfunktion

Bra förslag att kommuner och länsstyrelser med övergödningssproblem ska ha samordningsfunktion för lokalt åtgärdsarbete. Västerviks kommun har mycket goda erfarenheter av detta arbete och anser att det är en av de viktigaste pusselbitarna för att kunna få till lämpliga åtgärder i praktiken. Sedan år 2010 har en åtgärdssamordnare finansierad via LOVA/LONA-projekt varit anställd i kommunen för att driva åtgärdsarbete inom Gamlebyviksområdet och till viss del i Loftaåns avrinningsområde. Sedan år 2019 finns en vattensamordnare anställd via LEVA-projektet. LEVA står för Lokalt Engagemang för Vatten och bygger bland annat på Västerviks arbetsmetodik för att få till lokala åtgärder

på gårdsnivå för minskad näringsbelastning och bättre vattenarbete genom nära samarbete med lantbrukare. Det är viktigt att finansieringen av dessa funktioner har en långsiktighet så kommunerna har möjlighet att kunna planera och arbeta långsiktigt. Behovet av samordning är störst inom lantbruksområdet men det finns ett behov av samordning avseende åtgärder inom fler områden som exempelvis dagvatten, vattenföretag, avlopp. Behovet av kompetent personal får inte underskattas.

Ökad åtgärdstakt för enskilda avlopp

Tillsyn och åtgärder för att förbättra de enskilda avloppen har sedan många år varit en prioriterad fråga inom Västerviks kommun. Varje år granskas 300–500 hus. Inventering sker via begäran om uppgifter från husägaren och kontroll av arkivuppgifter. Kontroll på plats sker endast om uppgifter inte redovisas eller vid motstridiga uppgifter. Fastighetsägare med avlopp som inte uppfyller lagkraven uppmanas att åtgärda avloppet inom 2 år. Därefter följs ärendet upp med eventuellt utsläppsförbud. Målet är att samtliga enskilda avlopp inom kommunen ska uppfylla lagkraven och övergången till hög skyddsnivå ska påskyndas. Det bör vara en prioriterad fråga även i andra kust/sjö-kommuner att uppnå målet till 2030.

Undantag från strandskydd för våtmarker som anläggs för att minska övergödningen

Förslagen om att införa undantag från strand- och biotopskydd i miljöbalken för våtmarker som anläggs med syfte att minska övergödning är bra. Strandskydd kan innebära att markägare blir mindre intresserade av att anlägga våtmarker.

Minskad andel mineralgödsel

Det finns en stor potential för att förbättra näringscirkulation genom tillvaratagande av stallgödsel till biogas. Detta kräver att staten ser till att det finns mer långsiktiga förutsättningar för biogasproduktion än idag.

Hästhållning

Några nya lagar för hästhållare är inte föreslagna som det ser ut just nu, men utredningen fastslår att det behövs nya bestämmelser gällande hästnäringens miljöpåverkan. Angående hästnäringen så är rådgivning att föredra framför nya miljöregler.

Specialreglering av vissa områden

Vi saknar specialreglering inom kommunal avloppsrening. Det behövs ekonomiskt stöd riktad mot systemfel inom kommunala avloppsreningen med avledning av dagvatten till spillvattennätet. Det är inte tillräckligt att bara arbeta med tillsynsarbete via tillsynsmyndigheterna, omställningen går mycket sakta. Större fokus på ledningsnäten är nödvändigt. Att få bort de kombinerade ledningssystemen innebär förutom minskad näringsbelastning och jämnare belastning på reningsverken också en klimatanpassning. Att lägga till stöd inom detta område bör vara kostnadseffektivt men innebär att totalbudgeten för lokala åtgärder mot övergödning bör vara betydligt större.

Finansiering

Bra förslag att LOVA och även LONA-stöden föreslås fortsätta och förstärkas. Vatten/åtgärdssamordnare är beroende av stödsystem som LOVA/LONA för att åtgärder ska kunna komma till i praktiken. Statligt/offentligt stöd har varit och är fortfarande en förutsättning för det lokala åtgärdsarbetet. Om åtgärdsarbetet ska bli väl förankrat och hållbart krävs långsiktighet. Vi är även tveksamma till införande av en obligatorisk tillsynsavgift. För att få acceptans för tillsynen kan inte kommunen ta ut högre avgifter än vad kostnaden för tillsynen motiverar.

Övrigt – Win-win; Minskad övergödning och Klimatanpassning

Västerviks kommun har även drivit frågan om vattenfördröjande åtgärder i landskapet. Här finns många win-win kombinationer. Många åtgärder som används idag i syfte att minska växtnäringsutlakning och förbättra vattenkvaliteten bygger på att fördröja avrinningen. Genom att samordna anläggning och skötsel av olika åtgärder inom ett avrinningsområde kan man öka de positiva effekterna. Mer vattenbrist men också risk för mer översvämningar är att förvänta i ett förändrat klimat. För att motverka effekterna av förändringarna behöver mer vatten hållas kvar i landskapet. Genom att hålla kvar vatten i landskapet skapas bättre förutsättningar för även för retention av näring och miljögifter. Flödesutjämning minskar risken för översvämningar, bibehållen grundvattenbildning, minskad saltinträngning, ökad diversitet i landskapet och därmed ökad biodiversitet. Ett landskap med stor diversitet är robust och motståndskraftigt mot förändringar vilket också ökar förutsättningarna för en effektiv livsmedelsproduktion med liten miljöpåverkan. Det är därför viktigt att man visar på dessa samverkande effekter i arbetet.

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår

Kommunstyrelsen beslutar att anta kommunstyrelsens förvaltnings yttrande den 17 augusti 2020 och överlämna det till Regeringskansliet.

KOMMUNSTYRELSENS FÖRVALTNING

Ulf Kullin
Förvaltningsledare

Daniel Niklasson
Samhällsbyggnadschef

Gun Lindberg
Hållbarhetsstrateg

Bilaga 1. Sammanfattning SOU 2020:10